WOJCIECH BEDNARSKI

ORCID: 0000-0002-2586-3107

Instytut Historyczny, Wydział Nauk Historycznych i Pedagogicznych
Uniwersytet Wrocławski

Wybory w Stanach Zjednoczonych w 1968 roku w cieniu Wietnamu — analiza polskiej propagandy prasowej na przykładzie „Trybuny Ludu”

Abstrakt

Wojna od zawsze nierozzerwalnie wiąże się z polityką, a sondażowe słupki są na nią niezwykle podatne. Wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych w 1968 roku nie były w tej materii wyjątkiem. Niniejszy artykuł jest próbą zbadania polskiej propagandy prasowej odnośnie do walki o najważniejsze stanowisko w USA. Jako główne źródło została wykorzystana „Trybuna Ludu”, która w badanym okresie pełniła istotne miejsce w komunistycznym systemie medialnym. Zebrany materiał został poddany analizie zarówno jakościowej (jak pisano o kandydatach, jak dzielono amerykańską scenę polityczną oraz jaką rolę pełnił w tym konflikt w Azji) oraz ilościowej (jakie są dostrzegalne trendy, jaki rodzaj narracji dominował).

Słowa kluczowe: propaganda komunistyczna, wybory prezydenckie 1968 roku, analiza dyskursu, analiza ilościowa, wojna w Wietnamie.

1. Wstęp

1.1. Cel pracy

Celem artykułu jest przeanalizowanie materiałów prasowych zamieszczonych na łamach „Trybuny Ludu”, traktujących o wyborach na urząd prezydenta Stanów Zjednoczonych w 1968 roku. Praca skupia się na badaniu kampanii propagandowej prezentowanej w komunistycznym dzienniku z dwóch perspektyw:

1) analizy jakościowej przekazów prasowych, której celem jest zbadanie obrazu wyborów prezydenckich prezentowanego na łamach „Trybuny Ludu”,

2) analizy ilościowej, której założeniem jest sprawdzenie hipotezy zakładającej, że pomimo olbrzymiego znaczenia tego stanowiska walka o fotel prezydenta Stanów Zjednoczonych była niejako w cieniu wojny w Wietnamie.

Słowa „prasa kłamie”¹ niewątpliwie miały swoje uzasadnienie w kwestii informacji krajowych, ale jak miała się sprawa z wiadomościami dotyczącymi wydarzeń za Atlantykiem? Czy teza M. Kozłowskiego, głównego oskarżonego w procesie „taterników”, który usprawiedliwiał swoje działania tym, że polska prasa nigdy nie podawała narodowi całej prawdy (Goban-Klas 2004: 192), ma także zastosowanie w kontekście zdarzeń amerykańskich? Pytania te może wydają się naiwne, jednak analiza problemu wynurzająca się z tak zarysowanych ram może ukazać tematykę badań w nowym świetle, a sam problem badawczy można przekształcić w bardziej zasadne: „jak bardzo i dlaczego?”. Tak sformułowana hipoteza umieszczona w kontekście historycznym² wraz z analizą „Trybuny Ludu” oraz porównaniem z literaturą może ukazać, w którym miejscu propaganda i cenzura najbardziej ingerowały w przekaz.

1.2. Metodologia i przegląd badań

Przedstawione poniżej dociekania są skupione na komunikacji masowej z orientacją mediocentryczną (Żydek-Bednarczuk 2005: 12–13) i koncentrują się nie tylko na pytaniach Lasswellowskich (Lasswell 1948) i analizie zawartości, lecz także na analizie dyskursu oraz badaniach ilościowych.

Niewątpliwie kluczem do dobrze przeprowadzonej analizy jest odpowiedni dobór materiałów (Berger 2016: 205–206) pod kątem strategii nadawczo-odbiorczych (Żydek-Bednarczuk 2005: 166–170) oraz stosowanych tytułów i lidów (Wojtak 2010: 17–28). Do selekcji materiałów, które posłużyły do analizy ilościowej, jak i jakościowej, użyto klucza kategoryzacyjnego, który można scharakteryzować następująco: wzięto pod uwagę materiały odnoszące się w jasny sposób do kampanii wyborczej, dlatego też wyeliminowane zostały chociażby artykuły skupiające się na wojnie w Wietnamie, lecz informujące także o wyborach w USA, co miało odbicie w przyjętym przez redakcję tytule materiału (tematyka polityczna dotycząca terytorialnie Stanów Zjednoczonych Ameryki z wyeliminowaniem wiadomości, których głównym tematem jest konflikt w Azji). Prowadząc ewaluację, można dokonać oce-

¹ Oskarżenia pod adresem prasy powtarzały się przy okazji każdego „polskiego miesiąca” (za: Curry 1990: 95). Co ciekawe, podobne oskarżenie ukazało się także na łamach „Sztandaru Młodych” w dobie Marca '68 (więcej zob. Głowiński 1991: 54–55).

² T. van Dijk rozróżnia wiele różnych poziomów kontekstu (2008), rozumiejąc go bardzo szeroko. W niniejszej pracy chodzi jednak przede wszystkim o naświetlenie kontekstu historycznego, czyli specyfiki mediów i głównego źródła oraz opisywanych w nim wydarzeń w porównaniu z faktami historycznymi zrekonstruowanymi na podstawie literatury i innych źródeł.

ny narzędzi (Creswell 2013: 164–166) i stwierdzić, że tak dobrany korpus tekstów spełnia wymogi rzetelności (Mayntz *et al.* 1985: 29–30) i pozwala trafnie określić występujące w ramach populacji trendy w sposób wyczerpujący.

W badaniu pod uwagę zostały wzięte materiały prasowe zamieszczone na łamach „Trybuny Ludu” od marca 1968 roku, czyli pierwszych prawyborów w stanie New Hampshire, do listopada, kiedy miały miejsce wybory powszechne.

Zebrany materiał został poddany analizie jakościowej mającej ukazać szerszy obraz zjawiska przy użyciu analizy treści, rozumianej jako usystematyzowana i programowo analityczna lektura przekazów, skupiająca się na jawnej i niejawnej stronie przekazu (Lisowska-Magdziarz 2004: 13–15)³, a wypadku niniejszej pracy — samej treści tekstu bez uwzględniania jego miejsca na stronie oraz materiałów towarzyszących o charakterze ikonograficznym (Szczepaniak 2012: 97–98). Istotne z tego punktu widzenia jest założenie, że ważny jest sens globalny, na który wpływają nie tyle pojedyncze słowa, lecz ogólny sens wypowiedzi oraz jej kontekst (Piekot 2006; Szczepaniak 2012). Jednym z założeń metodologicznych jest również krytyczna analiza dyskursu, rozumiana jako podejście traktujące język w jego użyciu społecznym, rozpatrujące go w szerokim kontekście sytuacji, instytucji oraz struktur społecznych (Wodak, Fairclough 1997; Lisowska-Magdziarz 2004: 15), czyli w całej jego obudowie (Kamińska-Szmaj 2016: 212–222). Jednak na potrzeby niniejszych dociekań najważniejszymi wybranymi elementami są: kontekst historyczny, kulturowy, system komunikacji politycznej oraz społeczno-polityczne realia PRL lat sześćdziesiątych. W rozważaniach pomocne okazały się badania prasoznawcze oraz analiza gatunków prasowych (Wojtak 2004, 2010) oraz formy (Pisarek 1983). Przyjęta definicja analizy zawartości prasy zakłada „ukazanie obiektywnie istniejącego stanu rzeczy — kierunku zainteresowań pisma i ujawniającego się w nim celu redakcji” (Tetelowska 1972, 101). Idąc dalej tym tropem, można stwierdzić, że w stosunku do prasy w państwach komunistycznych z rozwiniętym aparatem cenzury i mechanizmem szerzenia propagandy badania takie ujawniają również kierunek zainteresowań władz, należy bowiem pamiętać, że każda władza używa języka w celu kierowania masami i pozyskiwania przychylności społeczeństwa (Kamińska-Szmaj 2014: 34). Jakościowa analiza materiałów została użyta do wskazania, jaki obraz kampanii wyborczej w Stanach Zjednoczonych prezentowany był w „Trybunie Ludu” — niestety artykuł pełni w tym wypadku rolę przyczynkową, dlatego

³ Warto również przytoczyć definicję sformułowaną przez W. Pisarka: „Analiza zawartości jest zespołem różnych technik systematycznego badania strumieni lub zbiorów przekazów, polegającego na możliwie obiektywnym (intersubiektywnie zgodnym) wyróżnieniu i identyfikowaniu ich możliwie jednoznacznie skonkretyzowanych, formalnych lub treściowych, elementów oraz na możliwie precyzyjnym szacowaniu rozkładu występowania tych elementów i na głównie porównawczym wnioskowaniu” (Pisarek 1983: 45). Trzeba jednak równocześnie pamiętać, że analiza zawartości nie jest tylko prostym odczytywaniem tekstu, lecz także swoistą interakcją pomiędzy tekstem, stworzonym przez autora obciążonego swoistym bagażem, a odbiorcą, czyli badaczem, który również ma swoistą wiedzę, przekonania i doświadczenia (Goban-Klas 2009: 131–132).

też wyniki musiały zostać podane w skróconej formie z uwzględnieniem jedynie najważniejszych obserwacji oraz przykładowych materiałów.

Analiza ilościowa zakładała zestawienie próbek materiałów prasowych z „Trybuny Ludu” z całego badanego okresu (Wimmer, Dominic 2008: 297–323). Takie spojrzenie pozwoli ukazać pewne trendy mające miejsce na łamach partyjnego organu prasowego w perspektywie zarówno samych wyborów prezydenckich, jak i porównania ich z częstotliwością występowania artykułów dotyczących wojny w Wietnamie.

Warto również zaznaczyć, że zaprezentowane połączenie analizy jakościowej z analizą ilościową jest uznawane za wzajemnie uzupełniające się w perspektywie metodologicznej, na co zwracają uwagę chociażby Szwed (2011) oraz Creswell (2013: 219–220).

Tematykę artykułu można umiejscowić w nurcie badań nad obrazem tworzonym przez polskie media, który ma swoją tradycję wśród polskich historyków, jednak dociekania przez nich prowadzone skupiają się na zagadnieniach wąsko pojętych kampanii prasowych, traktujących o sprawach wewnętrznych, takich jak obchody Milenium Chrztu Polski, wydarzenia z Czerwca '56, czy — przede wszystkim — Marca '68 (Mazur 2003, 2004; Stola 2000; Osęka 1999; Karpiński 1990; Sęczyk 2009). Można więc powiedzieć, że są to badania o polskiej perspektywie rodzimych wydarzeń, natomiast wizerunek Stanów Zjednoczonych w okresie nasilenia niepokojów w 1968 roku wydaje się w polskiej literaturze zupełnie pominięty.

Ponadto istotne z punktu widzenia niniejszej pracy kwestie językoznawcze propagandy komunistycznej w swoich pracach poruszał M. Głowiński, który stworzył swego rodzaju komentarze do słów lat sześćdziesiątych (1990, 1991), w których jednak, z powodu konstrukcji publikacji, tematyka została potraktowana wyrywkowo i punktowo. Podobnie sprawa przedstawia się w książce P. Nowaka (2002). O prasie jako medium, w tym także o „Trybunie Ludu”, traktuje dzieło R. Habielskiego, który dodatkowo jako jedyny zaprezentował polityczną historię mediów w Polsce XX wieku (2009). W literaturze można również odnaleźć publikacje skupiające się na zagadnieniu szeroko pojętej prasy i dziennikarstwa w PRL, historii poszczególnych tytułów, składów redakcyjnych i pracy żurnalistów, polityce oraz bardziej prozaicznych rzeczach, takich jak nakład czy zasięg (Słomkowska 1980; Curry 1990; Kurta, Meissner 1972; Ciborska 1998, 2000; Łojek *et al.* 1988; Ciszewska 2012).

1.3. Kontekst

Lata sześćdziesiąte w Stanach Zjednoczonych to czas rządów Partii Demokratycznej pod wodzą dwóch polityków (Tindall, Shi 2007: 1226–1283): J.F. Kennedy'ego, forsującego swój projekt „New Frontier” (więcej zob. Cole 1996), oraz L.B. Johnsona, implementującego reformy w ramach programu „Great Society” (więcej zob. Andrew 1998). Obaj politycy prowadzili działania liberalizujące stosunki społecz-

ne, w tym przede wszystkim kwestię praw obywatelskich i relacji międzyrasowych. Również w tym okresie pastor M.L. King oraz cały ruch Civil Right Movement intensyfikował swoją działalność na rzecz równouprawnienia ludności Afroamerykańskiej (Karson 2005). W tym okresie przeprowadzono też wiele reform ekonomicznych i podatkowych (największych od czasów New Deal) oraz socjalnych, co zaowocowało także przyjęciem szerokich programów zdrowotnych, takich jak Medicare i Medicaid. Okres rządów Demokratów to również rosnące zaangażowanie w konflikt wietnamski: od początkowego wspierania sił antykomunistycznych poprzez doradców i dostawy sprzętu aż po rozlokowanie w tym rejonie Azji amerykańskich wojsk stacjonarnych i *de facto* regularną wojnę (Ostaszewski 2000). Ponadto przez kraj przetaczały się protesty i niepokoje społeczne, które były czymś unikatowym w historii XX wieku — podobne rozruchy miały również miejsce na całym świecie, a demonstracje opanowały Europę Zachodnią, Amerykę Łacińską oraz Japonię czy Turcję (Kurlansky 2004; Horn, Kenney 2004; 1968 in Europe... 2008). Zdarzenia te nie ominęły także państw za żelazną kurtyną, takich jak Polska (Eisler 1991, 2006; Kamiński 2004) czy Czechosłowacja (Krawczyk 1998; Kwapis 2003; Kamiński 2004). Niejedno z epicentrów wstrząsów w USA znajdowało się na uniwersytetach, czego przykładem mogą być protesty na Uniwersytecie Berkeley w Kalifornii oraz Columbii, po drugiej stronie kontynentu, w Nowym Jorku (Schlesinger 1969: 154–155). Protesty wstrząsnęły światem oraz Stanami Zjednoczonymi na tyle, że 1968 rok nadal jest postrzegany jako rok przemiany, tak zwany *pivot year* (Isserman, Kazin 2000: 221–222). Protesty i demonstracje w społeczeństwie amerykańskim wybuchały już od połowy lat pięćdziesiątych, jednak ich apogeum przypada na końcówkę lat sześćdziesiątych, a po 1968 roku można zaobserwować ich nagłe wygaszenie (Jenkins 2009: 306), co dodatkowo wzmacnia znaczenie właśnie tego momentu w dziejach USA. Dramatyczne strofy utworu *The Times They Are A-Changin'*, napisanego przez B. Dylana, mogą służyć za podsumowanie sytuacji mającej miejsce w Stanach Zjednoczonych końca lat sześćdziesiątych: był to niewątpliwie okres zmian oraz niepokoїв, które, co można bezpiecznie przyjąć, dotknęły w jakiś sposób, czy to personalny, czy pośredni, większość narodu amerykańskiego.

Można jednak zauważyć, że jednym z najważniejszych wydarzeń 1968 roku, wokół którego niejako oscylowały protesty, była walka o głosy elektorów w zbliżających się wyborach prezydenckich, towarzysząca im batalia polityczna odzwierciedlała bowiem wszystkie bolączki toczące naród. To właśnie wybory ogniskowały wszystkie kwestie polityczno-społeczne, a kandydaci byli wręcz indagowani o proponowane rozwiązania kryzysowej sytuacji w Stanach Zjednoczonych.

1.3.1. System medialny w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Polskie władze wykreowały specyficzny system masowego przekazu, można zatem zwrócić uwagę na kilka fundamentalnych aspektów funkcjonowania mediów w PRL.

Głównym założeniem komunistów odnośnie do mediów była pełna kontrola partii nad nimi, co miało umożliwić kreowanie opinii publicznej oraz dodatkowo umocnić władzę (Kowalczyk 2004: 9). Komunikaty tworzone przez nadawcę instytucjonalnego miały być realizowane przez bezpośredniego twórcę komunikatu, czyli media (Nowak 2002: 52). Właśnie w taki sposób w Polsce Ludowej była postrzegana prasa: jako w pełni kontrolowane przez partię narzędzie do sterowania masami społeczeństwa⁴, co można zauważyć chociażby w zaleceniach redakcyjnych z lat pięćdziesiątych (Ciszewska 2012). Komunikacja medialna w badanym okresie miała charakter hegemoniczny i monocentryczny, przebiegając od władzy do odbiorców informacji bez żadnego sprzężenia zwrotnego (Mazur 2011: 31–33). Można zatem stwierdzić, że system w żadnym wypadku nie spełniał wymogów „złotej trójkąty” R. Perloff’a (1998), lecz funkcjonował na zasadach jednokierunkowego procesu przekazywania wiadomości przy użyciu propagandy (Dobek-Ostrowska 2009: 11). W krajach komunistycznych dominował system zamknięty, w myśl terminologii K. Poppera, oparty na maksymalnej kontroli i atomizacji społeczeństwa oraz nadzorze nad prasą (Goban-Klas 2004: 28–31; Nowak 1991: 64).

Co więcej, można spotkać się z wypowiedziami polityków komunistycznych twierdzących, że dla W. Gomułki niezwykle ważna była „walka o słowo” (Brzezińska 2009: 122–123), co dodatkowo może potwierdzić fakt niejednokrotnego użycia mediów przez Pierwszego Sekretarza PZPR w ramach kampanii propagandowych. Przykładem takich działań może być chociażby akcja prowadzona po słynnym liście biskupów polskich do hierarchów niemieckich (Mazur 2004: 37–100). Należy także zwrócić uwagę, że telewizja nie grała w badanym okresie takiej roli, jak obecnie (Kurta, Meissner 1972), a w realiach PRL rosnący nakład prasy połączony z dorastaniem pokolenia boomu demograficznego spowodował, że dopiero w latach 1966–1970, a więc w badanym okresie, nastąpiło „nasylenie” rynku prasą codzienną (Słomkowska 1980: 90–91). Ponadto naczelną rolę medium pisanego w systemie informacyjnym pokazują też badania przeprowadzone w 1967 roku, stwierdzające, że ponad 70% dorosłych Polaków czytało prasę codziennie (Łojek *et al.* 1988: 155). Dodatkowo wagę gazet wzmacnia ich statyczna natura umożliwiająca czytelnikowi refleksję nad komunikatem oraz ewentualny powrót do niego po początkowej lekturze (Kowalczyk 2004: 30).

Oczywiście poza oficjalnym systemem funkcjonowała informacyjna działalność obywatelska, taka jak prasa podziemna, „bibuła”, czy słuchanie nielegalnego Radia Wolna Europa. Taki nieformalny obieg informacji powodował, że oficjalne kanały działały w stosunku do niego na zasadzie komplementarności i konkurencji (Piasecka-Strzelec 2012: 14). Jednak drugi obieg i RWE największy wpływ na społeczeństwo miały dopiero po 1976 roku.

⁴ Trzeba również pamiętać o tendencjach centralizacyjno-unifikacyjnych, których przykładem może być utworzenie RSW „Prasa” oraz funkcja, jaką ta spółdzielnia wydawnicza miała pełnić na rynku medialnym w Polsce Ludowej (więcej zob. Mazur 2003: 31).

1.3.2. „Trybuna Ludu” — specyfika i znaczenie

„Trybuna Ludu” posłużyła w przedstawionych badaniach za punkt odniesienia oraz źródło i przykład komunistycznej pracy PRL. Dziennik ten funkcjonował jako organ prasowy Komitetu Centralnego PZPR, a w popaździernikowym systemie pełnił nadrzędną rolę w stosunku do innych tytułów (Habielski 2009: 247). Gazeta ta była ściśle ubezwłasnowolniona, a w latach sześćdziesiątych wciąż postępował proces jej upolityczniania, co można prześledzić na przykładzie kampanii antysyjonistycznej (Mazur 2004), podczas której represje dotknęły także bezpośrednio „Trybunę Ludu” — redaktor główny L. Kasman, szkalowany za żydowskie pochodzenie (Goban-Klas 2004: 187), został zastąpiony przez S. Mojkowskiego (Habielski 2009: 272).

Za argument przy wyborze „Trybuny Ludu” jako głównego źródła do opisu zdarzeń w Stanach Zjednoczonych w 1968 roku można uznać fakt, że to od kwietnia 1960 roku uznawano „wiodącą rolę” tego dziennika w mass mediach polskich (Habielski 2009: 167). Dodatkowo to właśnie ten dziennik, pomimo rosnącej roli telewizji oraz ustabilizowanej pozycji radia, był językiem u wagi dla władzy, szczególnie w dobie Marca '68 (Mazur 2004: 103). Potwierdzać to może fragment przemówienia W. Gomułki z okazji dwudziestolecia organu prasowego, w którym to doceniał jego funkcję, „jako ważnego oręża partii na froncie budownictwa socjalistycznego, [...] podstawowego źródła informacji o wydarzeniach w kraju i za granicą” (Olszowski 1969: 11). Warto zaznaczyć, że w polskim systemie medialnym „Trybuna Ludu” pełniła rolę analogiczną do radzieckiej „Prawdy”, będącej naczelną tubą propagandową w ZSRR, a jej zadaniem było wyjaśnianie głównych problemów ideologicznych i gospodarczych w kraju i na świecie (Mazur 2011: 32; Goban-Klas 2004: 167).

Rola dziennika w przekazywaniu informacji zagranicznych widoczna jest już po jego pobieżnej lekturze: pierwsza strona oferuje najważniejsze wiadomości ze świata i z Polski, natomiast druga jest poświęcona już w całości materiałom o tematyce międzynarodowej. Przyczyną takiego stanu rzeczy był fakt, że „Trybuna Ludu” pełniła naczelną rolę w objaśnianiu świata na modłę komunistyczną, dlatego też waga informacji zagranicznych była duża. Można również zauważyć, że wiadomości poruszające temat wrogiego mocarstwa — Stanów Zjednoczonych — bardzo często znajdują się na pierwszej stronie „Trybuny Ludu”, co widać po poniższym zestawieniu, w którym wzięto pod uwagę materiały z dwóch różnych okresów:

- 1) Marzec '68, w którym sprawy wewnętrzne PRL zdecydowanie odgrywały rolę większą od zagranicznych z powodu komunistycznej kampanii propagandowej;
- 2) listopad 1968 roku, w którym można przyjąć, że po ogłoszeniu wyników wyborów w USA wiadomości z Atlantyku miały znaczenie większe od krajowych.

W materiale widoczne jest zainteresowanie redakcji dziennika tematyką amerykańską, na co wskazuje co najmniej 20% udział materiałów dotyczących Stanów Zjednoczonych na pierwszej stronie.

Tabela 1. Zestawienie materiałów zamieszczonych na pierwszej stronie „Trybuny Ludu”

	Liczba artykułów na pierwszej stronie	Liczba artykułów dotyczących tematyki zagranicznej	Liczba artykułów dotyczących USA	Liczba artykułów dotyczących tematyki wewnętrznej	% artykułów dotyczących tematyki zagranicznej	% artykułów dotyczących USA
9.03.1968	13	9	3	4	69%	23%
19.03.1968	10	4	2	4	40%	20%
20.03.1968	11	6	3	5	55%	27%
7.11.1968	6	3	3	3	50%	50%
8.11.1968	8	3	3	5	38%	38%
9.11.1968	9	4	2	5	44%	22%

Źródło: opracowanie własne.

Rzecz jasna, zestawienie to jest niezwykle pobieżne, a temat roli wiadomości zagranicznych w przekazie „Trybuny Ludu” zasługuje na samodzielne, pełne opracowanie bazujące na analizie zawartości dziennika.

Na koniec warto przytoczyć opinię M. Mazura, który uważał, że oddziaływanie propagandowe zależy w dużej mierze od „wysokości nakładu oraz zasięgu terytorialnego” (Mazur 2003: 26) — w tej klasyfikacji zauważalna jest dominacja „Trybuny Ludu”, której nakład już w 1967 roku przekroczył 3 mln egzemplarzy w całej Polsce (Maciaszek, Malik 1967: 48).

2. Wyniki badań

2.1. Badania ilościowe

2.1.1. Wybory prezydenckie w cieniu Wietnamu

W trakcie tworzenia bazy danych zliczane były wszystkie materiały prasowe dotyczące wojny w Wietnamie oraz wyborów prezydenckich. Dodatkowo artykuły z odsyłaczami liczone były jako odrębne rekordy, co można usprawiedliwić tym, że czytelnik mógł zapoznać się z danym zagadnieniem na dwóch różnych stronach dziennika. Takie podejście pokazuje skalę zasięgu doniesień o konflikcie w Azji w porównaniu z informacjami o wyścigu do Białego Domu, prezentując ich *news coverage*.

W poniższym porównaniu przeanalizowano pierwszą stronę „Trybuny Ludu”. Właśnie pierwsza karta jest bowiem naturalną lokalizacją najważniejszych z punktu

widzenia redakcji wiadomości i pełni ważną funkcję w procesie kulturowym i informacyjnym (Piekot 2006: 17, 39).

Wykres 1. Liczba materiałów (oś y) na pierwszej stronie w wybranych miesiącach (oś x)

Źródło: opracowanie własne.

Na wykresie nr 1 porównano liczbę materiałów w okresie: marzec 1968 roku — początek kampanii wyborczej i prawyborów w New Hampshire, sierpień — czas krajowych konwencji obu wielkich partii, listopad — czas wyborów powszechnych. Próby zostały dobrane z perspektywy wyborów: wyselekcjonowano najważniejsze wydarzenia im towarzyszące, po których można było spodziewać się najliczniejszych materiałów prasowych o tej tematyce.

Widoczne jest jednak, że nawet w przełomowych momentach walki o fotel prezydencki w Stanach Zjednoczonych liczba tekstów na pierwszej stronie nie zbliżyła się do sumy artykułów o konflikcie wietnamskim. Dziwić to może z kilku powodów — Ofensywa Tet, najbardziej medialne wydarzenie wojny, zakończyła się pod koniec marca (więcej zob. Bednarski 2017), obie strony w maju rozpoczęły rokowania paryskie, a w listopadzie po decyzji L.B. Johnsona wstrzymano bombardowania w Azji (więcej zob. Bradley 2009; Boot 2002; Ostaszewski 2000). Statystyka ta, dotycząca sierpnia, dodatkowo ulega zaburzeniu, ponieważ aż 5 tekstów z 14 traktowało o poglądach kandydatów na temat wojny.

W kolejnym zestawieniu zostały wzięte pod uwagę wszystkie teksty w danym numerze „Trybuny Ludu” z sierpnia i listopada. Próby zostały dobrane ponownie w momentach wydarzeń istotnych z perspektywy wyścigu prezydenckiego.

Wykres 2. Liczba materiałów (oś y) w sierpniu (oś x)

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 3. Liczba materiałów (oś y) w listopadzie (oś x)

Źródło: opracowanie własne.

W materiale ponownie widać dominację tekstów traktujących o wojnie wietnamskiej, które nie dość, że zostały umieszczone na pierwszej stronie i były bardziej dostępne dla potencjalnego czytelnika, to często towarzyszyły im dodatkowe wiadomości na kolejnych szpaltach dziennika. Na wykresach obecne są jedynie dwa momenty, w których liczba materiałów o wyborach przeważała: w sierpniu w związku

z zamieszkami na konwencji Partii Demokratycznej w Chicago oraz w listopadzie tuż po głosowaniu. Taka dysproporcja jest szczególnie wyraźna na zestawieniu sumującym dane w ramach miesięcy:

Tabela 2. Liczba materiałów odnośnie do danej tematyki w sierpniu i listopadzie

	Wojna wietnamska	Wybory prezydenckie
sierpień	79,5	37,5
listopad	77	28

Źródło: opracowanie własne.

Można więc pokusić się o tezę, że to wojna w Wietnamie z propagandowego punktu widzenia była głównym tematem, wokół którego prowadzono indoktrynację społeczeństwa, szczególnie że nawet aktualność bieżących wydarzeń i ich waga, jak w przypadku dramatycznej konwencji w Chicago, potrafiła przyćmić ilościowo doniesienia wojenne jedynie chwilowo.

2.2.2. Dominacja Partii Demokratycznej w dyskursie „Trybuny Ludu”

Akcentowana przy okazji analizy jakościowej przewaga Partii Demokratycznej w doniesieniach prasowych ma również odbicie w liczbie materiałów. Do poniższych zestawień materiały dobierano według następującego klucza: tytuł albo lid jednoznacznie musiał wskazywać, że artykuł w pierwszym rzędzie zajmuje się sytuacją w danej partii, pominięte natomiast zostały takie, które miały charakter ogólny albo przekrojowy. Do porównania wykorzystano dane z marca 1968 roku — gdy sprawy w obu partiach dopiero nabierały rozpędu, maja — okresu ostrej rywalizacji oraz ostatniego miesiąca przed zabójstwem jednego z głównych kandydatów Partii Demokratycznej, R. Kennedy’ego, które zaburzyło statystykę, oraz sierpnia — czasu konwencji i ostatecznych decyzji odnośnie do oficjalnych kandydatów obu partii.

Wykres 4. Porównanie liczby materiałów prasowych dotyczących danej partii w marcu

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 5. Porównanie liczby materiałów prasowych dotyczących danej partii w maju

Źródło: opracowanie własne.

Wykres 6. Porównanie liczby materiałów prasowych dotyczących danej partii w sierpniu

Źródło: opracowanie własne.

Można dostrzec, że niezależnie od badanego okresu przewagę w liczbie materiałów ma Partia Demokratyczna. Taka przewaga w marcu i maju 1968 roku może jeszcze być tłumaczona faktem, że rywalizacja w łonie Demokratów była zjawiskiem ciekawszym z powodu uczestnictwa w prawyborach E. McCarthy'ego, opowiadającego się przeciw urzędującemu prezydentowi, a także późniejszej partycypacji w walce R. Kennedy'ego, jednak obydwa te czynniki nie mają zastosowania do sytuacji w sierpniu. Dodatkowo takiej statystyki nie można tłumaczyć popularnością kandydatów mierzoną w sondażach, dane Gallupa pokazują bowiem, że tak jak w maju rywalizacja pomiędzy H. Humphreym a R. Nixonem była wyrównana, tak w sierpniu zdecydowaną przewagę uzyskał ten ostatni (Cohen 2000). Możliwe jednak, że „Trybuna Ludu” skupiała się na doniesieniach z obozu demokratycznego w celu budowania swoistego obrazu wojny domowej czy też wewnętrznego rozbitcia władzy amerykańskiej, co też zauważalne jest w analizie jakościowej, a co podkreśla fakt, że większość materiałów prasowych z maja 1968 roku dotyczyła E. McCarthy'ego oraz R. Kennedy'ego (80%), a nie ich kontrkandydata, wiceprezydenta Humphreya.

2.3. Badania jakościowe

Gdy prześledzi się materiały obejmujące swoją tematyką wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych w 1968 roku, można zauważyć pewną tendencję podporządkowywania przekazu potrzebom komunistycznej, propółnocnowietnamskiej kampanii propagandowej. Zauważalne jest to w prezentacji sylwetek polityków, wszyscy kandydaci bowiem byli postrzegani właśnie przez pryzmat tego konfliktu. Dodatkowo na łamach „Trybuny Ludu” pojawiały się stwierdzenia, że „wycofanie się z wojny wietnamskiej [jest — W.B.] obowiązkiem ubiegających się o prezydenturę”⁵. Często również głównym tematem tekstu było stanowisko danego polityka wobec kryzysu, a pod lupę brano szerokie spektrum działaczy partyjnych, jak chociażby L.B. Johnsona⁶ (demokrata, urzędujący prezydent), H. Humphreya⁷ (demokrata, wiceprezydent i główny kandydat), E. McCarthy’ego⁸ (demokrata, senator i kandydat na prezydenta), W. Fulbrighta⁹ (demokrata, senator) czy N. Nixona¹⁰ (republikanin, główny kandydat).

Ponadto zapatrywania polityków względem konfliktu wietnamskiego były podstawą dla polskiego dziennika do tworzenia obrazu podziału amerykańskiej sceny politycznej, który wymykał się, a nawet przeczył, podziałom partyjnym: z jednej strony byli zwolennicy dalszego prowadzenia wojny zwani *jastrzębami*, których głównymi reprezentantami byli urzędujący prezydent i H. Humphrey oraz, postrze-

⁵ Wycofanie się z wojny wietnamskiej obowiązkiem ubiegających się o prezydenturę, „Trybuna Ludu” 12.08.1968, nr 220.

⁶ Dla przykładu można spojrzeć na: *Politycy amerykańscy przeciwko wojnie w Wietnamie*, „Trybuna Ludu” 23.01.1968, nr 22; *Amerykańska kampania wyborcza pod znakiem krytyki rządu Johnsona*, „Trybuna Ludu” 8.02.1968, nr 38; M. Berezowski, *Johnson broni swojej polityki w Wietnamie*, „Trybuna Ludu” 28.03.1968, nr 87; M. Berezowski, *Polityczne bankructwo czy tylko manewr polityczny?*, „Trybuna Ludu” 4.04.1968, nr 94; *Johnson usiłuje narzucić swoją politykę wietnamską*, „Trybuna Ludu” 29.08.1968, nr 237; M. Berezowski, *Aktywizacja sił antywojennych w partii demokratycznej USA*, „Trybuna Ludu” 14.08.1968, nr 222.

⁷ Obrazują to: M. Berezowski, *Aktywizacja sił antywojennych w partii demokratycznej USA*, „Trybuna Ludu” 14.08.1968, nr 222, *Wypowiedź Humphreya w sprawie wojny wietnamskiej*, „Trybuna Ludu” 18.08.1968, nr 226; *Humphrey nie chce zerwać z wietnamską polityką Johnsona*, „Trybuna Ludu” 3.10.1968, nr 272.

⁸ Widocznej jest to w: M. Berezowski, *Ojcowie, córki i wnuk Eisenhowera*, „Trybuna Ludu” 10.03.1968, nr 69; *McCarthy za zaprzestaniem interwencji zbrojnej w Wietnamie*, „Trybuna Ludu” 29.07.1968, nr 206; M. Berezowski, *Aktywizacja sił antywojennych w partii demokratycznej USA*, „Trybuna Ludu” 14.08.1968, nr 222; *Przed konwencją demokratów*, „Trybuna Ludu” 17.08.1968, nr 225.

⁹ Między innymi: *Politycy amerykańscy przeciwko wojnie w Wietnamie*, „Trybuna Ludu” 23.01.1968, nr 22; *Incydent w Zatoce Tonkińskiej wraca pod obrady Senatu USA*, „Trybuna Ludu” 1.02.1968, nr 31; *Fulbright i Kennedy potępiają zamiar rozszerzenia agresji USA*, „Trybuna Ludu” 9.03.1968, nr 68.

¹⁰ O Nixonie można znaleźć informacje w: Z. Broniarek, *Nixon — tło nominacji, słowa, czyny...*, „Trybuna Ludu” 12.08.1968, nr 220; *Nixon nie ukrywa awanturniczych koncepcji*, „Trybuna Ludu” 10.09.1968, nr 249; M. Berezowski, *Nixon a kwestia wietnamska*, „Trybuna Ludu” 10.11.1968, nr 310; *Nixon zapowiada kontynuację wietnamskiej polityki Johnsona*, „Trybuna Ludu” 13.11.1968, nr 313.

gany jako *brat bliźniak Johnsona*, R. Nixon¹¹, natomiast z drugiej — przeciwnicy zwani *gołębiami*, których przedstawicielami byli R. Kennedy i E. McCarthy¹².

Przy okazji wyścigu prezydenckiego „Trybuna Ludu” podjęła się również propagandowego opisu amerykańskiego systemu politycznego oraz szerokiej krytyki *demokracji burżuazyjnej*, której główny element — wybory, określany był pejoratywnie jako *hałaśliwy festyn*, podczas którego kandydaci uprawiają jedynie *maskaradę polityczną*¹³. Ponadto czerwcowe zabójstwo R. Kennedy’ego doprowadziło dziennikarzy do wniosku, że Stany Zjednoczone to kraj, w którym *rządzi kula*¹⁴, co dopełniało obrazu Ameryki *skazanej na mordy i przemoc*¹⁵. Dalsze elementy tego wizerunku były też zauważalne w tekstach traktujących o amerykańskim establishmentie zdominowanym przez *arystokrację pieniądza*, swoistą szarą eminencję nigdy nieoddającą władzy, a jedynie *tasującą karty* na scenie politycznej¹⁶. Stosowane były mocne hiperbole i język emotywny, co miało w czytelniku wzbudzić wrażenie, że system polityczny po drugiej stronie Atlantyku jest skorumpowany i niewydolny, a wybory w takim układzie są ustawione.

W retoryce polskiego dziennika widoczne jest tworzenie bipolarnego obrazu świata, w którym to *demokracja burżuazyjna* jest pełna patologii, natomiast wyższa rozwojowo w myśl teorii marksistowskiej *demokracja ludowa* (Heywood 2007: 138–139) przez supozycję rysowana jest jako lepsza.

Można oczywiście zauważyć, że personalnym, głównym antagonistą był urzędujący prezydent L.B. Johnson, który traktowany był jako uosobienie wroga. Wielokrotnie zarzucano mu kłamstwa, czy inne *wybiegi*, jak miało to miejsce zarówno w momencie jego rezygnacji z dalszego kandydowania¹⁷, jak i przy postanowieniu

¹¹ M. Berezowski, *Powrót Nixona*, „Trybuna Ludu” 7.02.1968, nr 37.

¹² Duopol widoczny jest w materiałach: „Jastrzębie” *nawołują do nasilenia agresji*, „Trybuna Ludu” 06.03.1968, nr 65; *Wybory wstępne w New Hampshire wykazały słabość Johnsona*, „Trybuna Ludu” 14.03.1968, nr 7; B.W. [B. Wójcicki], *10 maja 1968*, „Trybuna Ludu” 6.05.1968, nr 124; J.U. [J. Urbaniak], „Jastrzębie” *górują w Waszyngtonie*, „Trybuna Ludu” 3.08.1968, nr 211; Z. Broniarek, *Johnson gratuluje Nixonowi*, „Trybuna Ludu” 18.08.1968, nr 226.

¹³ Sytuacja wewnętrzna prezentowana jest chociażby w: *Stanom Zjednoczonym grozi podział na dwa społeczeństwa*, Trybuna Ludu, 2.03.1968, nr 61; *Degeneracja wyborów prezydenckich w USA*, Trybuna Ludu, 30.05.1968, nr 148; Dr T. Filipak, *Za kulisami demokracji burżuazyjnej*, „Trybuna Ludu” 10.06.1968, nr 159; *Za dwa tygodnie konwencja demokratów w Chicago*, „Trybuna Ludu” 15.08.1968, nr 223; Prof. dr M. Żychowski, *Rewizjonizm a socjaldemokracyzm*, „Trybuna Ludu” 17.09.1968, nr 256; Dr T. Filipiak, *Kapitalizm a demokracja*, „Trybuna Ludu” 22.09.1968, nr 261.

¹⁴ B. Wójcicki, *Tam, gdzie rządzi kula*, „Trybuna Ludu” 6.06.1968 r., nr 155; *Gangsterstwo polityczne skrajnej reakcji przyczyną zbrodni w Los Angeles*, „Trybuna Ludu” 9.06.1968, nr 158.

¹⁵ M. Berezowski, *Ameryka skazana na gwałt i przemoc...*, „Trybuna Ludu” 08.06.1968, nr 157.

¹⁶ Taki obraz można odnaleźć w: M. Berezowski, *W Hot Springs*, „Trybuna Ludu” 29.05.1968, nr 147; M. Berezowski, *Humphrey kontra Nixon*, „Trybuna Ludu” 7.09.1968, nr 246; M. Berezowski, *Humphrey’a taniec na linie*, „Trybuna Ludu” 24.10.1968, nr 293; M. Berezowski, *Arystokracja pełną gębą*, „Trybuna Ludu” 18.11.1968, nr 318.

¹⁷ *Johnson rezygnuje z walki o fotel prezydencki*, „Trybuna Ludu” 2.04.1968, nr 92; *Konsternacja i zamieszanie w kołach politycznych USA*, „Trybuna Ludu” 3.04.1968, nr 93; M. Berezowski, *Ogromne zamieszanie w USA*, „Trybuna Ludu” 3.04.1968, nr 93; M. Berezowski, *Polityczne bankructwo czy tylko*

o wstrzymaniu bombardowań w Wietnamie¹⁸, czyli *de facto* decyzji zbieżnej z oczekiwaniami komunistów. Takie ujęcie prezydentury idealnie współgra z konsekwentnie budowaną, koherentną kampanią propagandową odnośnie do wojny w Wietnamie, w której tworzonego jednego głównego adwersarza — prezydenta Stanów Zjednoczonych otoczonego innymi *jastrzębiami* z Pentagonem na czele. Wizerunek ten był niejako rzeczą przechodnią w polskiej prasie, podobny bowiem odziedziczył także *spadkobierca* Johnsona, czyli H. Humphrey.

Warto zaznaczyć, że większa liczba artykułów traktowała o Partii Demokratycznej oraz stosunkach wewnętrznych panujących w tej grupie niż o walce w obozie republikańskim. Budowany był w dzienniku obraz *pęknięcia* i *wojny domowej* wśród demokratycznych polityków¹⁹, co było utożsamiane z osobami E. McCarthy'ego oraz R. Kennedy'ego, czyli głównych przeciwników Johnsonowskiej polityki (ten ostatni nazywany był nawet *jednym z najaktywniejszych krytyków wietnamskiej polityki administracji*²⁰). W bipolarnym obrazie politycy ci jako przeciwnicy urzędującego prezydenta, podważający sens amerykańskiego zaangażowania w Wietnamie, byli traktowani przez „Trybunę Ludu” przychylnie i stanowili przykład tych *dobrych*.

Oprócz rozszczepienia w samej Partii Demokratycznej również społeczeństwo miało cierpieć na *pęknięcie*, czego przykładem miały być kandydatury *amerykańskich faszystów* w osobach G. Wallace'a oraz R. Maddoxa²¹. Co ciekawe, takie nazewnictwo bardzo przypomina kalki żywcem zaczerpnięte z „Krótkiego kursu” (Karpieński 1990: 39–42), w czym widoczny był silny wpływ retoryki radzieckiej.

Co jednak bardzo istotne, ten manichejski wręcz podział odnosił się do całości życia społeczno-politycznego Stanów Zjednoczonych. Można pokusić się bowiem o tezę, że bipolarny obraz świata przekładał się także na społeczeństwo amerykańskie, a rzeczony już *pęknięcie* dzieliło naród na dwie części: tych złych, rządzących Stanami Zjednoczonymi, oraz tych dobrych, czyli sprzeciwiających się i buntujących

manewr polityczny?, „Trybuna Ludu” 4.04.1968, nr 94; Z.B. [Z. Broniarek], „*Ojciec narodu?*”, „Trybuna Ludu” 4.04.1968, nr 94,

¹⁸ M. Berezowski, *Rozbieżne oceny wystąpienia prezydenta Johnsona*, „Trybuna Ludu” 27.10.1968, nr 296; M. Berezowski, *Po wstrzymaniu bombardowań*, „Trybuna Ludu” 3.11.1968, nr 303; J.U. [J. Urbanik], *Konstruktywna decyzja czy manewr przedwyborczy?*, „Trybuna Ludu” 3.11.1968, nr 303.

¹⁹ Rozbicie prezentowane jest chociażby w: M. Berezowski, *Johnson broni swojej polityki w Wietnamie*, „Trybuna Ludu” 28.03.1968, nr 87; *Kennedy kandyduje w Indianie jako rywal McCarty'ego*, „Trybuna Ludu” 30.03.1968, nr 89; *Próba sił w stanie Wisconsin*, „Trybuna Ludu” 3.04.1968, nr 93; *Niepokój Johnsona*, „Trybuna Ludu” 26.04.1968, nr 114; K. Małcużyński, *Sprawy nie tylko amerykańskie*, „Trybuna Ludu” 8.11.1968, nr 308.

²⁰ *Robert Kennedy będzie kandydować?*, „Trybuna Ludu” 15.03.1968, nr 74.

²¹ O faszystach pisano między innymi w: Z.B. [Z. Broniarek], *Rasistowski mord*, „Trybuna Ludu” 6.04.1968, nr 96; *Rasista Maddox staje do walki o fotel prezydencki*, „Trybuna Ludu” 19.08.1968, nr 227; B. Wójcicki, *USA: skutki rasizmu i agresji*, „Trybuna Ludu” 20.09.1968, nr 259; (mp), *Faszystowski demagog z Alabamy*, „Trybuna Ludu” 15.09.1968, nr 254; M. Berezowski, *Kontury amerykańskiego faszystwu*, „Trybuna Ludu” 16.10.1968, nr 285; M. Berezowski, *Nierozstrzygnięte problemy amerykańskiej prezydentury*, „Trybuna Ludu” 4.11.1968, nr 304.

cych, tworzących *zdrowe* społeczeństwo²² — co przypomina późniejszą nomenklaturę stosowaną podczas stanu wojennego (Wieczorkiewicz, Błazejewska 2011: 383–384). Taki wielostopniowy obraz *my kontra oni*, a w tym wypadku *nasi/dobrzy kontra wróg*, jest charakterystyczny dla propagandy stosowanej przez władzę komunistyczną (Nowak 2002) i niezaprzeczalnie widoczny jest też w przedstawionym materiale.

Na zakończenie analizy jakościowej warto zwrócić uwagę na niezwykle ważną w systemie medialnym państw bloku wschodniego funkcję gatekeepera, to blokującego pewne tematy, to znów nadmiernie eksponującego inne. W kwestii wyborów amerykańskich widoczne jest to szczególnie w kontekście udziału i roli w amerykańskim życiu politycznym Komunistycznej Partii USA, wielokrotnie bowiem w superlatywach informowano czytelników o aktywności tej organizacji²³ i to pomimo jej nikłego znaczenia na amerykańskiej scenie politycznej w badanym okresie (Kazin 2012: 48).

3. Podsumowanie

Nastawienie redaktorów „Trybuny Ludu” wobec wyborów prezydenckich w Stanach Zjednoczonych w 1968 roku można streścić, cytując słowa Wierzbickiego: „goły fakt staje się informacją tendencyjną, natomiast fakt zmaćnony tendencyjnym komentarzem staje się informacją obiektywną” (1987: 72).

Teżę tę może obrazować tabela prezentująca rozbieżność tekstów według gatunków prasowych w ujęciu procentowym. Pomimo autonomiczności i niezwykłości poszczególnych gatunków prasowych (Wojtak 2004; 2010) w poniższym zestawieniu połączono takie typy tekstów, jak wiadomość z artykułem, wzmiankę z notatką oraz felieton z komentarzem (i w wypadku doniesień z Wietnamu — reportażem). Powodem takiego zabiegu jest teza, że można wyszczególnić trzy poziomy ingerencji i zmaćnienia faktów:

- 1) wzmianka/notka — funkcja informacyjna, z reguły niezmaćniona komentarzem;
- 2) wiadomość/artykuł — funkcja informacyjna połączona z komentarzem i funkcją perswazyjną;
- 3) felieton/komentarz — wypowiedź perswazyjna z dodatkiem informacyjnym²⁴.

²² Z. Broniarek, *Johnson gratuluje Nixonowi*, „Trybuna Ludu” 18.08.1968, nr 226.

²³ *Spotkanie w Budapeszcie historycznym wydarzeniem*, „Trybuna Ludu” 10.03.1968, nr 69; *W lipcu — nadzwyczajny zjazd KP USA*, „Trybuna Ludu” 28.03.1968, nr 87; „Daily World” — nowy dziennik komunistów USA, „Trybuna Ludu” 8.05.1968, nr 126; *Projektowanie nowego programu KP USA*, „Trybuna Ludu” 7.07.1968, nr 186; *Przedstawiciel KP USA o liście pięciu partii, USA użyły w Wietnamie Południowym broni bakteriologicznej*, „Trybuna Ludu” 2.08.1968, nr 210.

²⁴ Rzecz jasna, należy się zgodzić ze stwierdzeniem, że gatunek jest pojęciem polimorficznym i często, szczególnie dziś, ma miejsce wzajemne przekraczanie granic (Wojtak 2015: 45–63), jednak

Tabela 3. Procent materiałów odnośnie do danej tematyki w sierpniu i listopadzie według gatunków prasowych

	sierpień		listopad	
	wojna w Wietnamie	wybory w USA	wojna w Wietnamie	wybory w USA
wiadomość/ artykuł	78,5%	66,0%	69,0%	58,0%
wzmianka/notka	10,0%	25,0%	24,0%	30,0%
felieton/ komentarz	11,5%	6,0%	7,0%	12,0%

Źródło: opracowanie własne.

W tekstach dotyczących wyborów dominowały przede wszystkim materiały o funkcji perswazyjnej, prezentujące faktyczne dane i wydarzenia, lecz oceniające kandydatów według określonego klucza, tak jak to było w przypadku etykiet *ja-strzab-gołąb*.

Warto na koniec zwrócić uwagę na zjawisko autouwiarygodniania stosowanego przez „Trybunę Ludu”, która bardzo często publikowała artykuły spod pióra Z. Broniarka, byłego korespondenta ze Stanów Zjednoczonych, oraz M. Berezowskiego, pełniącego tę funkcję podczas wyborów w 1968 roku (Ciborska 2000: 50–51). Taki manewr oprócz prostego zabiegu redakcyjnego — wykorzystania najlepiej nadających się do zadania dziennikarzy — może świadczyć również o chęci uprawdopodobnienia danego przekazu propagandowego poprzez użycie nazwiska oraz funkcji autora tekstu.

Niewątpliwie dyskurs odnośnie do wojny wietnamskiej zdominował ilościowo temat wyborów prezydenckich, jednak warto zaznaczyć, że miał on też duży wpływ na wiadomości o kandydatach na najwyższy urząd w USA, którzy pokazywani byli na łamach dziennika także przez pryzmat swych poglądów co do konfliktu w Azji. Można zastanowić się, czy taka optyka dominowała również za oceanem. Rzecz jasna, Wietnam był niezwykle ważnym tematem, jednak w telewizyjnej kampanii wyborczej istotne były też inne problemy, takie jak przestępczość, bieda, problem młodzieży, troska o najmłodszych czy prawa obywatelskie (McGinnis 1969).

Ponadto można zauważyć, że język pełnił służebną rolę wobec systemu, w którym prezentowana była uproszczona wizja świata, podobnie jak miało to miejsce w III Rzeszy (Król 1999) — widoczne jest to szczególnie po zabójstwie R. Kennedy’ego, które posłużyło za impuls do dewaluacji całego amerykańskiego systemu politycznego i *demokracji burżuazyjnej*.

w wypadku „Trybuny Ludu” w końcu lat sześćdziesiątych można zauważyć, że takie zjawisko miało miejsce rzadko, co zdecydowanie ułatwia stworzenie tak klarownego podziału.

Należy zgodzić się z twierdzeniem, że akt komunikacji, a w tym wypadku materiały prasowe, są tworzone z pewną intencją (Żydek-Bednarczuk 2005: 22), szczególnie gdy weźmie się pod uwagę założenia propagandy komunistycznej, w której to wiadomości przekazywane są jednokierunkowo w zamkniętym systemie. Warto zatem zastanowić się, jaki cel przyświecał dziennikarzom i redaktorom „Trybuny Ludu” podczas zamykania każdego numeru dziennika. Można odnieść wrażenie, że głównym zamiarem było zarysowanie podziału, owego manichejskiego *pęknięcia* amerykańskiej sceny politycznej. Taki obraz w połączeniu z dyskredytacją całego systemu politycznego tworzył wizerunek największego państwa z obozu *demokracji burżuazyjnych* w czarnych barwach.

Warto również poruszyć kwestię, czy wiadomości ukazujące się w organie prasowym KC PZPR miały charakter zrytualizowany w myśl założeń Ożoga (2014: 37–38), czyli czy miały miejsce powtarzalne zachowania językowe widoczne przede wszystkim w ustawicznym powtarzaniu zwrotów i struktur. W wypadku relacjonowania wyborów prezydenckich teksty prasowe charakteryzowały się odmiennymi stylami i miały zróżnicowaną strukturę, jednak można dostrzec pewną rytualizację w stosunku do etykiet językowych stosowanych w odniesieniu do kandydatów. Co ciekawe, większe zrytualizowanie widoczne jest zdecydowanie bardziej w przypadku materiałów dotyczących wojny wietnamskiej w badanym okresie — zauważalna jest tu nawet swego rodzaju kampanijność z dobrze wykształconym socjolektem (Bednarski 2017).

Bibliografia

Źródła

„Trybuna Ludu”, marzec–listopad 1968 r.

Literatura

- 1968 in Europe. A History of Protest and Activism, 1956–1977 (2008): red. M. Klimke, J. Scharloth, New York.
- The Annals of America (1981): red. M.J. Adler, C. Van Doren, t. 19, Chicago.
- Andrew J.A. (1998): *Lyndon Johnson and the Great Society*, Chicago.
- Bednarski W. (2017): *Ofensywa Tet w propagandzie komunistów polskich i czechosłowackich na przykładzie „Trybuny Ludu” i „Rudego Prava”*, [w:] M. Przeperski, Ł. Kamiński, *Zimowa Szkoła Historii Najnowszej*, t. 5, Warszawa, s. 126–140.
- Berger A.A. (2016): *Media and Communication Research Methods: An Introduction to Qualitative and Quantitative Approaches*, Thousand Oaks.
- Boot M. (2002): *The Savage Wars of Peace. Small Wars and the Rise of American Power*, New York.
- Bradley M.P. (2009): *Vietnam at War*, New York.
- Brzezicka A. (2009): *Lekcje historii PRL w rozmowach*, Warszawa.
- Ciborska E. (1998): *Dziennikarze z władzą (nie zawsze) w parze*, Warszawa.

- Ciborska E. (2000): *Leksykon polskiego dziennikarstwa*, Warszawa.
- Ciszewska W.A. (2012): *Prasa narzędziem partyjnego kierowania masami. Socjalistyczna wizja redakcji prasowej*, [w:] D. Degen, M. Żyndy, *Nie po myśli władzy. Studia nad cenzurą i zakresem wolności słowa na ziemiach polskich od wieku XIX do czasów współczesnych*, Toruń, s. 155–178.
- Cohen M.D. (2000): *Presidential Races Can Change Significantly as Election Day Approaches*, <http://www.gallup.com>.
- Cole M.D. (1996): *John F. Kennedy — President of the New Frontier*, Springfield.
- Creswell J.W. (2013): *Projektowanie badań naukowych: metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków.
- Curry J.L. (1990): *Poland's Journalists: Professionalism and Politics*, Cambridge.
- Dijk van T.A. (2008): *Kontekstualizacja w dyskursie parlamentarnym*, [w:] A. Duszak, N. Fairclough, *Krytyczna analiza dyskursu: interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej*, Kraków, s. 215–244.
- Dobek-Ostrowska B. (2009): *Porozumienie czy konflikt? Politycy, media i obywatele w komunikowaniu politycznym*, Warszawa.
- Eisler J. (1991): *Marzec 1968: geneza, przebieg, konsekwencje*, Warszawa.
- Eisler J. (2006): *Polski rok 1968*, Warszawa.
- Głowiński M. (1990): *Nowomowa po polsku*, Warszawa.
- Głowiński M. (1991): *Marcowe gadanie*, Warszawa.
- Goban-Klas T. (2004): *Niepokorna orkiestra medialna. Dyrygenci i wykonawcy polityki informacyjnej w Polsce po 1944 roku*, Warszawa.
- Habielski R. (2009): *Polityczna historia mediów w Polsce w XX wieku*, Warszawa.
- Heywood A. (2007): *Ideologie polityczne. Wprowadzenie*, Warszawa.
- Horn G.H., Kenney P. (2004): *Transnational Moments of Change: Europe 1945, 1968, 1989*, Lanham.
- Isserman M., Kazin M. (2000): *America Divided. The Civil War of the 1960s*, New York.
- Jenkins P. (2009): *Historia Stanów Zjednoczonych*, Kraków.
- Kamińska-Szmaj I. (2014): *Zdobywanie władzy — zawłaszczanie języka (akcje propagandowe poprzedzające powstanie PRL)*, [w:] *Oblicza Komunikacji 7. Język polityki — historia i współczesność*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa, Wrocław, s. 27–36.
- Kamińska-Szmaj I. (2016): *U źródeł politycznego dyskursu dominującego w czasach PRL*, [w:] B. Witosz, K. Sujkowska-Sobisz, E. Ficek, *Dyskurs i jego odmiany*, Katowice, s. 121–131.
- Kamiński Ł. (2004): *Wokół praskiej wiosny: Polska i Czechosłowacja w 1968 roku*, Warszawa.
- Karpiński J. (1990): *Mowa do ludu*, Warszawa.
- Karson J. (2005): *The Civil Rights Movement*, Farmington Hills.
- Kazin M. (2012): *Amerykańscy marzyciele. Jak lewica zmieniła Amerykę*, Warszawa.
- Kowalczyk R. (2004): *Między polityką a dziennikarstwem*, Poznań.
- Krawczyk A. (1998): *Praska wiosna 1968*, Warszawa.
- Król E.C. (1999): *Propaganda i indoktrynacja narodowego socjalizmu w Niemczech 1919–1945: studium organizacji, treści, metod i technik masowego oddziaływania*, Warszawa.
- Krytyczna analiza dyskursu: interdyscyplinarne podejście do komunikacji społecznej* (2008): red. A. Duszak, N. Fairclough, Kraków.
- Kurlansky M. (2004): *1968: The Year that Rocked the World*, New York.
- Kurta H., Meissner L. (1972): *Prasa za granicą. Sylwetki 147 wybranych dzienników i czasopism z 39 krajów oraz krótkie charakterystyki 14 agencji prasowych*, Kraków.
- Kwapis R. (2003): *Praska wiosna*, Toruń.
- Lasswell H. (1948): *The Structure and Function of Communication in Society*, [w:] L. Bryson, *The Communication of Ideas*, New York, s. 32–51.
- Lisowska-Magdziarz M. (2004): *Analiza zawartości mediów. Przewodnik dla studentów*, Kraków.
- Łojek W., Myśliński J., Władyka J. (1988): *Dzieje prasy polskiej*, Warszawa.
- Maciaszek J., Malik J. (1967): *Kolportaż dzienników partyjnych*, „Zeszyty Prasoznawcze” 33, s. 43–55.
- Mayntz R., Lipnik W., Holm K., Hubner, P. (1985): *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, Warszawa.

- Mazur M. (2003): *Propagandowy obraz świata. Polityczne kampanie prasowe w PRL 1956–1980*, Warszawa.
- Mazur M. (2004): *Polityczne kampanie prasowe w okresie Władysława Gomułki*, Lublin.
- Mazur M. (2011): *Strategie i techniki komunikacyjne w Polsce Ludowej 1944–1956. Refleksje badawcze*, [w:] K. Stępnia, M. Rajewski, *Komunikowanie się Polaków w latach 1944–1956*, Lublin.
- McGinnis J. (1969): *The Selling of the President 1968*, New York.
- Nowak L. (1991): *The post-communist society? An attempt at a theoretical analysis*, [w:] D. Herzog, A. Pradetto, G. Wagner, *Revolution und Reconstruction*, Berlin, s. 249–273.
- Nowak P. (2002): *Swoi i Obcy w językowym obrazie świata*, Lublin.
- Olszowski S. (1969): *Prasa, radio i telewizja w służbie partii i narodu*, „Zeszyty Prasoznawcze” 41, s. 5–12.
- Oseka P. (1999): *Syjonści, inspiratorzy, wicherzyciele. Obraz wroga w propagandzie marca 1968*, Warszawa.
- Ostaszewski P. (2000): *Wietnam — najdłuższy konflikt powojennego świata 1945–1975*, Warszawa.
- Ożóg K. (2014): *Rytualizacja w języku władzy komunistycznej PRL*, [w:] *Oblicza Komunikacji 7. Język polityki — historia i współczesność*, red. I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa, Wrocław, s. 37–50.
- Perloff R. (1998): *Political Communication. Politics, Press and Public in America*, London.
- Piasecka-Strzelec R. (2012): *Polskie agencje prasowe w latach 1944–1972. Upowszechnianie i reglamentacja informacji, działalność propagandowa*, Kielce.
- Piekot T. (2006): *Dyskurs polskich wiadomości prasowych*, Kraków.
- Pisarek W. (1983): *Analiza zawartości prasy*, Kraków.
- Schlesinger Jr. A. (1969): *The Crisis of Confidence. Ideas, Power and Violence in America*, Toronto.
- Sęczyk W. (2009): *Marzec '68 w publicystyce PRL. Studium z dziejów propagandy*, Wałbrzych.
- Słomkowska A. (1980): *Prasa w PRL. Szkice historyczne*, Warszawa.
- Stola D. (2000): *Kampania antysyjonistyczna w Polsce 1967–1968*, Warszawa.
- Szczepaniak K. (2012): *Zastosowanie i analiza treści w badaniach artykułów prasowych — refleksje metodologiczne*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Sociologica” 42, s. 83–112.
- Szwed R. (2011): *Nieswoistość analizy dyskursu w nauce o komunikacji. Dyskurs jako przedmiot i metoda badań*, [w:] T. Gackowski, *Zawartość mediów, czyli rozważania nad metodologią badań medioznawczych*, Warszawa, s. 13–30.
- Tetelowska I. (1972): *Szkice prasoznawcze*, Warszawa.
- Tindall G.B., Shi D.E. (2007): *America. A narrative history*, t. 2, New York.
- Wieczorkiewicz P., Błażejewska J. (2011): *Przez Polskę Ludową na przelaj i na przekór*, Poznań.
- Wierzbicki P. (1987): *Struktura kłamstwa*, Londyn.
- Wimmer R.D., Dominick J.R. (2008): *Mass Media: Metody badań*, Kraków.
- Wodak R., Fairclough N. (1997): *Critical discourse analysis*, [w:] T.A. van Dijk, *Discourse as Social Interaction*, London, s. 258–284.
- Wojtak M. (2004): *Gatunki prasowe*, Lublin.
- Wojtak M. (2010): *Analiza gatunków prasowych*, Lublin.
- Wojtak M. (2015): *Rozłożone gazety. Studia z zakresu prasowego dyskursu, języka i stylu*, Lublin.
- Żydek-Bednarczuk U. (2005): *Wprowadzenie do lingwistycznej analizy tekstu*, Kraków.

Elections in the United States in 1968 in the shade of Vietnam — analysis of the Polish press propaganda on the example of „Trybuna Ludu”

Summary

War has always been inseparably linked to politics, and polls are extremely sensitive to it and the 1968 presidential elections in the United States were not exceptions in this matter. The research looks at the Polish press propaganda regarding the fight for the most important position in the US. As the main source was used „Trybuna Ludu”, which during this period was considered the most important newspaper in the communist media system. Collected material was subjected to both qualitative analysis (how press wrote about candidates, how the American political scene was divided in propaganda and what role in it played war in Asia) and quantitative analysis (what are dominant trends, what kind of narration predominated in propaganda).

Keywords: communist propaganda, 1968 presidential elections, discourse analysis, quantitative analysis, war in Vietnam.